

ЗЛОЧИННИЙ ВПЛИВ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ У НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У статті визначено основні хиби норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані зі злочинним впливом, проаналізовано можливість їх збереження в нинішньому вигляді у чинному Кримінальному кодексі України та доцільність перенесення в проєкт нового Кримінального кодексу України. На підставі цього зроблено висновок, що зазначені положення щонайменше потрібно суттєво переглянути з урахуванням висловлених науковцями зауважень, їх не можна перенести до нового кримінального закону в тому вигляді, в якому їх сформульовано нині. Автори проєкту нового Кримінального кодексу, обґрунтовано відмовившись від існуючої концепції злочинного впливу, змогли визначити такі кримінально-карані діяння, які можна вважати певним аналогом злочинного впливу, на першій погляд уникнувши тих недоліків, які наявні у відповідних нормах чинного кримінального закону. Водночас зробити остаточні висновки щодо прийнятності відповідних положень можна лише після завершення роботи над проєктом нового Кримінального кодексу за наявності його повного тексту.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, реформування кримінального законодавства, правова визначеність, злочинне лідерство.

Постановка проблеми. Указом Президента України № 584/2019 від 07.08.2019 утворено Комісію з питань правової реформи, у складі якої утворено Робочу групу з питань розвитку кримінального права (далі – Робоча група), до якої увійшли знані представники провідних українських шкіл кримінального права¹. Відповідно до Концепції реформування кримінального законодавства України, підготовленої зазначеною Робочою групою, нею планується кодифікувати усе українське законодавство, яке регламентує відповідальність за публічні правопорушення, зокрема розробити новий Кримінальний кодекс України (далі – КК України)². Створення нового КК України, безперечно, є надскладним завданням, у вирішенні якого потрібно визначитись, зокрема, із тим, які положення чинного КК України можуть бути збережені. Таке питання потрібно поставити і щодо норм, що стосуються кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані зі злочинним впливом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розроблення положень нового КК України

останнім часом приділено багато уваги з боку наукової спільноти. Звичайно, насамперед це здійснюють самі члени Робочої групи – Ю. Баулін, О. Горох, Н. Гуторова, В. Навроцький, Ю. Пономаренко, Є. Стрельцов та М. Хавронюк, який до того ж уже висловив своє заперечення і стосовно включення до чинного КК України норм щодо злочинного впливу³. Крім членів Робочої групи, свої зауваження та рекомендації стосовно вже розроблених положень проєкту нового КК України надали такі відомі українські вчені, як О. Дудоров, В. Куц, В. Мисливий, О. Мусиченко, Є. Письменський, П. Фріс та ін. Щодо окремих норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані зі злочинним впливом, у чинному КК України вже висловились А. Вознюк, О. Бахуринська, В. Речицький, К. Юртаєва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час створення абсолютно нового закону, який регулює (або в нашому випадку – охороняє) певні суспільні відносини, його автори, з одного боку, не мають бути обмежені положеннями старого закону та практикою його застосування, якщо вони дійсно хочуть створити щось

¹ Питання Комісії з питань правової реформи, Указ Президента України 584/2019, 7 серпня 2019, <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>.

² Концепція реформування кримінального законодавства України, <https://newcriminalcode.org.ua/concept>.

³ М. І. Хавронюк, «Кримінальний закон – двосічне лезо: з ним треба бути обережнішим», Центр політико-правових реформ, http://https://pravo.org.ua/ua/review/points/June_points_2020.

якісно нове. З іншого боку, вони не можуть не враховувати стан розвитку цих відносин, існуючу правову доктрину та останні наукові надбання відповідної галузі права. Про наступність нового КК України як одну з його цінностей зазначив, зокрема, і голова Робочої групи Ю. Баулін⁴. Однак, чи має бути така наступність у збереженні норм стосовно кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані зі злочинним впливом?

Нові статті чинного КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані зі злочинним впливом, стали об'єктом серйозної критики ще на етапі їх існування у вигляді законопроекту про внесення відповідних змін наприкінці 2019 – на початку 2020 року. І хоча А. Вознюк і визначив злочинний вплив як «нову філософію протидії організованій злочинності» та «унікальну розробку українських фахівців», на цьому перелічення переваг злочинного впливу цим дослідником, як і іншими, в основному завершується⁵.

Не вдаючись у надто детальний аналіз наразі висловлених дослідниками цієї проблеми зауважень, можна підсумувати, що загалом вони стосуються такого: 1) вживання невичерпних та доволі абстрактних формулювань у визначенні поняття «злочинний вплив»⁶; 2) відсутність чіткого розмежування ознак злочинного впливу з об'єктивними ознаками співучасників злочину⁷; 3) невизначеність поняття «злочинна діяльність», яка є об'єктом злочинного впливу, а отже від розуміння якої багато в чому залежить і визначення самого злочинного впливу⁸; 4) невизначеність у розумінні деяких елементів об'єктивної сторони злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом, наприклад, поняття «суспільство» (ст. 255-1 КК України)^{9,10}, темпоральних меж існування у суспільстві вже встановленого

злочинного впливу¹¹, відмежування здійснення злочинного впливу (до речі, воно не визнається кримінально караним діянням) від його встановлення у суспільстві тощо¹².

Якщо видалити з визначення злочинного впливу, яке міститься в примітці до ст. 255 КК України¹³, поняття та формулювання щодо ознак співучасників злочину, а також вказівки на невичерпні та абстрактні ознаки (*авторитет, будь-які дії..., інші якості чи можливості..., інший вплив...*), то залишається таке: *злочинний вплив – це організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності*.

Проте навіть за такого формулювання залишаються без відповіді питання: 1) що вважати злочинною діяльністю? 2) чи не передбачені зазначені дії іншими статтями Особливої частини КК України (наприклад, фінансування тероризму (ст. 258-5) або найманство (ст. 447))? 3) чи можуть, в принципі, такі дії (організація або розподіл коштів чи інших активів, спрямованих на забезпечення злочинної діяльності) вважатися злочинним впливом?

На нашу думку, відповідь на перше питання мав би дати сам законодавець, наприклад, шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», в якому кілька разів використовується словосполучення «злочинна діяльність»¹⁴. У зв'язку з цим слід зазначити, що цей Закон, в принципі, потребує оновлення, на що вже звертали увагу окремі дослідники, а із внесенням розглядуваних змін до розділу IX КК України, які, безперечно, стосуються організованої злочинності, необхідність такого оновлення стає ще більш актуальною¹⁵.

Дати визначення поняття «злочинна діяльність» можливо у ст. 1 цього Закону («Поняття організованої злочинності»). Безперечно, це

⁴ Ю. В. Баулін, «Ціннісні засади проєкту КК України», у *Реформування кримінального законодавства України: сучасність та майбутнє*, редактор В. Я. Тацій (Харків: Право, 2021), 18.

⁵ А. В. Вознюк, «Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства», *Вісник Пенітенціарної асоціації України* 1 (2020): 181, <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>.

⁶ Хавронюк, «Кримінальний закон – двосічне лезо: з ним треба бути обережнішим».

⁷ А. О. Нікітін, «Щодо визначення поняття “злочинний вплив” у Кримінальному кодексі України», *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 6 (2020): 50–2, <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2020.6.46-56>.

⁸ Вознюк, «Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства», 183.

⁹ Нікітін, «Щодо визначення поняття “злочинний вплив” у Кримінальному кодексі України», 53.

¹⁰ В. В. Речичкий, «Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою (станом на 22.07.2020)», *Інформаційний Портал «Права людини в Україні»*, <http://khpg.org/1595421303>.

¹¹ К. В. Юртаєва, Р. Р. Романів, «Компаративно-критичний аналіз положень КК України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», *Вісник Асоціації кримінального права України* 2(14) (2020): 228.

¹² А. О. Нікітін, «Деякі питання щодо визначення діянь, пов'язаних зі злочинним впливом, у Кримінальному кодексі України», у *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми: матеріали круглого столу, проведеного в межах Днів науки на факультеті правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (29 січня 2021 року)*, 85 (Київ: НаУКМА, 2021).

¹³ *Кримінальний кодекс України*, Закон 2341-III, ухвалено 5 квітня 2001, <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

¹⁴ *Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю*, Закон України 3341-XII, ухвалено 30 червня 1993, <https://zakon.rada.gov.ua/go/3341-12>.

¹⁵ Олена Бахуринська, «Окремі питання вдосконалення законодавства у сфері протидії організованій злочинності», *Підприємництво, господарство і право* 2 (2020): 305–9.

є складним завданням та потребує тривалої дискусії із залученням широкого кола фахівців. Не претендуючи на абсолютну істину та розуміючи складність феномену злочинної діяльності, можемо запропонувати розглянути її як вчинення особою умисних злочинів, за жоден з яких не спливали строки притягнення її до кримінальної відповідальності. Таке розуміння злочинної діяльності 1) вказуватиме на її умисний винний характер, адже навряд чи вчинення особою необережних злочинів, хоча б і декількох послідовно, можна вважати злочинною діяльністю, тим більше не можна вважати такою діяльністю вчинення особою діянь узагалі за відсутності вини; 2) охоплюватиме дії співучасників злочину та випадки вчинення незакінченого злочину, враховуючи при цьому положення ч. 2 ст. 14 КК України (виключення кримінальної відповідальності за готування до злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання); 3) не охоплюватиме вчинення кримінальних проступків – діянь, які не характеризують організовану злочинність, а в далекому майбутньому, напевно, взагалі можуть бути декриміналізовані з огляду на появу більш м'яких видів впливу, ніж кримінальна відповідальність; 4) вказуватиме на необхідність наявності принаймні двох умисних злочинів для визнання наявності злочинної діяльності; 5) вказуватиме на існування певних часових меж для того, щоб вчинення особою декількох умисних злочинів могло вважатися злочинною діяльністю.

Звісно, за такого визначення злочинної діяльності виникають дискусійні питання, зокрема щодо її співвідношення з інститутом множинності кримінальних правопорушень. Така діяльність є різновидом множинності, але відрізняється від повторності тим, що її можуть складати злочини, не передбачені тією самою статтею Особливої частини КК України або її частиною і є тільки умисними; від сукупності – лише умисною формою вини злочинів, які її утворюють; від рецидиву – відсутністю вказівки на обов'язкову судимість особи за вчинення умисного злочину.

Проаналізувавши склади окремих кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною чинного КК України (ст. 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України», ст. 258-5 «Фінансування тероризму», ст. 260 «Створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань», ст. 447 «Найманство»), можна дійти висновку, що дії у вигляді організації або

безпосереднього розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності, не можуть утворювати їх об'єктивну сторону¹⁶. Водночас, оскільки розподіл активів є щонайменше їх розпорядженням, зазначені дії можуть охоплюватися ст. 209 КК України (легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом) за умови, якщо такі активи одержані злочинним шляхом.

Очевидно, що організація або розподіл коштів чи інших активів, спрямованих на забезпечення злочинної діяльності, навіть якщо вони не охоплюються жодною статтею Особливої частини КК України, сприяють такій діяльності, а тому можна сказати, що якоюсь мірою «позитивно» на неї впливають. Однак, чи є сенс визначати такі дії більш загальним формулюванням «злочинний вплив»? На нашу думку, відповідь на це питання має бути негативною, оскільки таке узагальнення навряд чи матиме додаткове смислове навантаження або дасть краще розуміння суті розглядуваних протиправних дій.

При цьому вказівка на сприяння вчиненню кримінального правопорушення як об'єктивну ознаку міститься у визначенні пособника кримінального правопорушення у ч. 5 ст. 27 КК України¹⁷. Однак через те, що способи такого сприяння визначено в цій статті вичерпно і в їх переліку аналізовані дії відсутні, то розглядати їх як пособництво також не можна.

Судова практика не надає більш чіткого розуміння злочинного впливу, оскільки в Україні винесено лише один обвинувальний вирок за вчинення діяння, пов'язаного з ним. Обвинувальним вироком Ковпаківського районного суду м. Суми від 04.02.2021 особу було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255-3 КК України (звернення за застосуванням злочинного впливу), затверджено угоду про визнання нею своєї винуватості та звільнено її від відбування покарання із застосуванням статей 75, 76 КК України.

У своєму рішенні суд не обґрунтував та не роз'яснив, чому, на думку суду, підсудний вважав особу, до якої він звертався за застосуванням злочинного впливу, такою, що його має, окрім загальної фрази про те, що:

внаслідок багаторічного знайомства Особа_1 було достовірно відомо, що зазначена особа може здійснювати злочинний вплив, оскільки перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, зокрема завдяки авторитету, іншим особистим

¹⁶ Кримінальний кодекс України.

¹⁷ Там само.

якостям та можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив¹⁸.

Проте, окрім такого пояснення, в аналізованому рішенні немає посилання на докази, які б підтверджували наявність у особи такого впливу, а тим паче перебування її у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу (оскільки в самому вирокі вказано на координацію злочинної діяльності інших осіб, які здійснюють злочинний вплив, що є ознакою такого суб'єкта). Усе це свідчить не тільки про поверхове дослідження судом доказів у кримінальному провадженні, але й про недостатнє розуміння ним відповідних норм КК України.

З огляду на диспозицію ст. 255-3 КК України, для кваліфікації дій особи за цією статтею необхідно, щоб вона зверталась саме до суб'єкта підвищеного злочинного впливу за застосуванням злочинного впливу. Це може бути і особа, яка здійснює, так би мовити, «звичайний» злочинний вплив. Найголовнішим фактом, який потребує доведення в будь-якому випадку, є можливість здійснення особою злочинного впливу. Водночас, якщо суд вказує на те, що особа зверталась за застосуванням злочинного впливу саме до суб'єкта підвищеного злочинного впливу, то такий висновок суду має ґрунтуватися, передовсім, на підтвердженні факту існування такого суб'єкта.

Відповідно до визначення, наданого в примітці до ст. 255 КК України, такий суб'єкт наявний за сукупності трьох умов: 1) особа, до якої звертаються, сама здійснює «звичайний» злочинний вплив; 2) наявні інші особи, які також здійснюють такий злочинний вплив; 3) особа, до якої звертаються, координує злочинну діяльність таких осіб. Сукупність цих трьох умов, за логікою законодавця, свідчить про підвищений злочинний вплив особи, і саме координація злочинної діяльності інших осіб, які здійснюють злочинний вплив, відрізняє «звичайний» злочинний вплив від підвищеного, а суб'єкта «звичайного» злочинного впливу – від суб'єкта підвищеного. Водночас, з огляду на аналіз поняття «злочинний вплив», одним із діянь, які утворюють об'єктивні ознаки «звичайного» злочинного впливу, вже є координація злочинної діяльності, до того ж жодного застереження стосовно того, що це не може бути координація злочинної діяльності інших осіб, які вже здійснюють злочинний вплив, у п. 1 примітки до ст. 255 КК України

немає, на що вказувалось раніше¹⁹. З одного боку, це свідчить про те, що відмежувати «звичайний» злочинний вплив від підвищеного неможливо, з іншого боку, це ще раз підтверджує, що найголовніше в такому випадку – довести факт здійснення особою хоча б «звичайного» злочинного впливу.

У вказаному вище рішенні суд, зазначивши одразу, що особа є суб'єктом підвищеного злочинного впливу, не навів доказів ні здійснення нею «звичайного» впливу, ні підтвердження додаткових фактів, які б свідчили про наявність у особи відповідного статусу, окрім цитування відповідних положень КК України.

З урахуванням викладеного можна дійти висновку, що норми стосовно злочинного впливу, сформульовані в їхньому нинішньому вигляді у КК України, навряд чи варто переносити до нового КК України. До того ж, на нашу думку, оскільки саме слово «вплив» має декілька значень та є доволі абстрактним²⁰, а норми кримінального закону мають відповідати принципу правової визначеності, використання цього слова для формулювання об'єктивної сторони кримінального правопорушення є небажаним.

Для підтвердження цієї думки достатньо поглянути на декілька статей Особливої частини КК України, в яких для опису об'єктивної сторони кримінального правопорушення використовується фраза «вплив у будь-якій формі...» (наприклад, ч. 2 ст. 171 «Перешкодження законній професійній діяльності журналістів» або ч. 1 ст. 343 «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця» та ч. 1 ст. 344 «Втручання у діяльність державного діяча»). Єдине, що допомагає хоч якось конкретизувати кримінальні правопорушення, визначені в цих статтях, – це вказівки на мету або спеціального потерпілого від них.

Водночас Європейський суд з прав людини ще з 90-х років минулого століття, після винесення рішення у справі «Коккінакіс проти Греції», послідовно розвиває думку стосовно неможливості абсолютної визначеності правових норм, зокрема кримінально-правових: «формулювання багатьох законів не є абсолютно точними. Необхідність уникати надмірної жорсткості та встигати за обставинами, що змінюються, означає, що багато законів

¹⁸ ЄДРСР. Обвинувальний вирок у справі № 592/12242/20 (провадження № 1-кп/592/297/21). Ковпаківський районний суд м. Суми, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94625147>.

¹⁹ Нікітін, «Щодо визначення поняття “злочинний вплив” у Кримінальному кодексі України», 54.

²⁰ В. Т. Бусел, *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000* (Київ; Ірпінь: Перун, 2005), VIII, 205.

неминуче сформульовані в такі способи, які більшою чи меншою мірою є розмитими»²¹.

При цьому провідна роль у з'ясуванні змісту правової норми відводиться саме судам:

як би чітко не було положення сформульоване, у будь-якій галузі права, включно з кримінальним правом, існуватиме неминучий елемент судового тлумачення. Завжди існуватиме потреба у роз'ясненні нечітких норм або тих, що потребують пристосування до обставин, що змінюються. З іншого боку, хоча визначеність є вкрай необхідною, вона може спричинити надмірну жорсткість, а закон повинен бути здатним встигати за обставинами, що змінюються. Відповідно багато законів неминуче сформульовані в термінах, що тією чи іншою мірою є нечіткими та тлумачення й застосування яких є питанням практики²².

Звичайно, така позиція Європейського суду з прав людини щодо ролі судового тлумачення не дуже характерна для країн континентального права, до яких належить і Україна, і навряд чи може бути повністю сприйнята самими українськими суддями.

В Особливій частині проекту нового КК України, опублікованого Робочою групою станом на 29.03.2021, відсутня концепція злочинного впливу в тій формі, яка наявна в чинному КК України, що, зважаючи на попередні висновки, є позитивним кроком. Більше того, наразі в цьому проекті також відсутнє формулювання «вплив у будь-якій формі...» при конструюванні об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, що також можна вважати його позитивною стороною.

Водночас у ньому в розділі 5.5 «Злочини проти безпеки суспільства від діяльності злочинних організацій» є ст. 5.5.2 «Злочинне лідерство», що встановлює кримінальну відповідальність за деякі діяння, які за своїми об'єктивними ознаками дуже схожі на злочинний вплив у його визначенні чинним КК України²³. Ця стаття передбачає кримінальну відповідальність за такі дії (перелічені в порядку та у спосіб, зазначений у самій статті):

а) запровадження правил поведінки для учасників однієї чи кількох злочинних організацій або поширення їх на інших осіб;

б) одноосібне або за участю інших осіб примушування до дотримання таких правил;

в) представлення злочинної організації у перемовинах з іншими особами щодо злочинної діяльності;

г) організація зібрання представників злочинних організацій;

д) розпорядження застосувати насильство або інші заходи впливу щодо учасника злочинної організації чи особи, яка протидіє злочинній організації;

е) розпорядження формуванням та витратами спільних активів однієї чи кількох злочинних організацій.

Вчинення зазначених умисних дій є злочином 5 базового ступеня тяжкості (за відсутності ознак, які можуть знижувати або підвищувати ступінь їх тяжкості). Це означає, що за їх вчинення відповідно до ст. 3.1.6 проекту («Санкції за злочини») до особи може бути застосоване покарання у вигляді ув'язнення на строк від шести до восьми років (якщо відсутні ознаки, які можуть змінити ступінь тяжкості злочину). Порівнюючи розміри такого покарання з тими, які передбачені в чинному КК України за вчинення злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом (наприклад, ч. 1 ст. 255-1), можна зробити висновок: санкції проекту КК України в цьому випадку є більш м'якими.

Більше того, проектом не передбачається покарання за вчинення кримінального правопорушення у вигляді конфіскації майна, яку наразі визначено як обов'язкове додаткове покарання майже у всіх випадках вчинення злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом. Однак це не означає, що інститут конфіскації взагалі відсутній у проекті нового КК: конфіскація належить до кримінально-правових засобів і може бути застосована судом у випадках вчинення дій, передбачених пунктом «е» ст. 5.5.2, стосовно спільних активів злочинної організації, формуванням або витратами яких особа розпоряджалась. Окрім того, це не виключає можливості застосування судом до особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 5.5.2, за наявності умов, визначених у ст. 3.1.3 проекту, штрафу як додаткового покарання в розмірі від 100 до 150 тисяч гривень (500–750 розрахункових одиниць, розмір якої наразі визначено у 200 гривень), а також застосування обмежувальних засобів, передбачених ст. 3.6.5. Зважаючи на те, що особи, які можуть вчинити дії, передбачені ст. 5.5.2, доволі часто не є номінальними власниками цінного майна, застосування до них штрафу як додаткового покарання може

²¹ *Kokkinakis v. Greece*, 14307/88 (ECHR. 25 May 1993), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>.

²² *Iyerentsov v. Ukraine*, 20372/11 (ECHR. 11 April 2013), <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-118393>.

²³ Проект Кримінального кодексу України, <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/03/30/kontrolnyj-proekt-kk-29-03-2021-1.pdf>.

бути більш дієвим, аніж конфіскація. Єдине, що можна запропонувати авторам проекту в цьому випадку: розмір штрафу за вчинення зазначених дій мав би бути ще більшим.

З огляду на назву аналізованої статті проекту («Злочинне лідерство») та її зміст, слід звернути увагу на таке:

по-перше, «злочинне лідерство» як поняття є певним узагальненням і під ним слід розуміти будь-які дії або сукупність дій, перелічених у пунктах цієї статті;

по-друге, злочинне лідерство в будь-якому з його проявів, перелічених у зазначених пунктах, пов'язане з існуванням певної злочинної організації (організацій): якщо її (їх) немає, то перелічені дії не можуть кваліфікуватися за ст. 5.5.2, що істотно відрізняє його від концепції злочинного впливу, представлені в чинному КК України, а також може слугувати відмінною ознакою, за якою можна розмежувати ці протиправні дії від подібних їм, передбачених в інших статтях проекту;

по-третьє, особу, яка вчинила хоча б одну з відповідних дій, можна розглядати як злочинного лідера, що, вочевидь, є певним аналогом нині визначеного статусу «суб'єкт (підвищеного) злочинного впливу», хоча такий спеціальний суб'єкт злочину, як злочинний лідер, і не згадується в жодній зі статей запропонованого проекту КК. При цьому автори проекту, визначаючи об'єктивні та суб'єктивні ознаки розглянутих злочинів, відмовились від вживання жаргонізмів, наявних у чинному кодексі («вор в законі» та «сходка»), стосовно чого висловлювали свої зауваження як окремі дослідники²⁴, так і Головне науково-експертне управління

Апарату Верховної Ради України під час аналізу відповідних змін до КК України²⁵.

Висновки

Впроваджена в чинному КК України концепція злочинного впливу, зважаючи на її значні недоліки, має бути якнайшвидше переглянута законодавцем із внесенням відповідних змін не тільки до кримінального, а й інших законів України, та не може бути збережена в проекті нового КК України.

Це не означає, що від неї потрібно відмовитись повністю, однак не можна підмінювати злочинний вплив поняттями чи формулюваннями, які вже містяться в інших складах кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною, чи положеннях Загальної частини як чинного КК України, так і проекту нового КК України. Особливо це зауваження стосується проблеми співвідношення концепції злочинного впливу з інститутом співучасті в кримінальних правопорушеннях, дослідження якої вартує окремої уваги. На жаль, використовуючи для визначення злочинного впливу формулювання, тотожні тим, що вживають для визначення видів співучасників, законодавець додав ще більше неясності в його розуміння.

Відмовившись від наявної в чинному КК України концепції злочинного впливу, автори проекту нового КК України змогли в доволі чіткій формі сформулювати склади злочинів, які за своєю суттю можуть розглядатися як його аналог. Докладніший кримінально-правовий аналіз цих діянь можливий за умови наявності остаточного варіанта проекту КК України.

²⁴ О. О. Кваша, В. О. Гацелюк, С. В. Перемот, «Проблеми внесення поняття “злочин в законі” до Кримінального кодексу України», *Правова держава* 26 (Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015), 370.

²⁵ Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 02.12.2019 № 2513, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10.

Список використаної літератури

- Баулін, Ю. В. «Ціннісні засади проєкту КК України». У *Реформування кримінального законодавства України: сучасність та майбутнє*, редактор В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін., 18–24. Харків: Право, 2021.
- Бахуринська, О. О. «Окремі питання вдосконалення законодавства у сфері протидії організованій злочинності». *Підприємство, господарство і право* 2 (2020): 305–9. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.51>
- Бусел, В. Т. *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000*. Київ; Ірпінь: Перун, 2005.
- Висновок Головного науково-експертного управління на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 02.12.2019 № 2513. *База даних «Законодавство України»*. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10
- Вознюк, А. В. «Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства». *Вісник Пенітенціарної асоціації України* 1 (2020): 176–94. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>
- Єдиний державний реєстр судових рішень. Обвинувальний вирок у справі № 592/12242/20 (провадження № 1-кп/592/297/21). Ковпаківський районний суд м. Суми. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94625147>
- Кваша, О. О., Гацелюк, В. О., Перемот, С. В. «Проблеми внесення поняття “злочин в законі” до Кримінального кодексу України». *Правова держава* 26, 366–76. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015.
- Концепція реформування кримінального законодавства України*. <https://newcriminalcode.org.ua/concept>
- Кримінальний кодекс України*. Закон 2341-III. Ухвалено 5 квітня 2001. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
- Нікітін, А. О. «Щодо визначення поняття “злочинний вплив” у Кримінальному кодексі України». *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 6 (2020): 46–56. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2020.6.46-56>
- Нікітін, А. О. «Деякі питання щодо визначення діянь, пов’язаних зі злочинним впливом, у Кримінальному кодексі України». У *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми*. Матеріали круглого столу, проведеного в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (29 січня 2021 року), 85. Київ: НаУКМА, 2021.
- Питання Комісії з питань правової реформи*. Указ Президента України 584/2019. 7 серпня 2019. <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>
- Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю*. Закон України 3341-XII. Ухвалено 30 червня 1993. <https://zakon.rada.gov.ua/go/3341-12>
- Проект Кримінального кодексу України*. 29.03.2021. <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/03/30/kontrolnyj-proekt-kk-29-03-2021-1.pdf>
- Речицький, В. В. «Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою (станом на 22.07.2020)». *Харківська Правозахисна Група, Інформаційний Портал «Права людини в Україні»*. <http://khpg.org/1595421303>
- Хавронюк, М. І. «Кримінальний закон – двосічне лезо: з ним треба бути обережнішим». *Центр політико-правових реформ*. http://https://pravo.org.ua/ua/review/points/June_points_2020
- Юртаєва, К. В., Романів, Р. П. «Компаративно-критичний аналіз положень КК України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». *Вісник Асоціації кримінального права України* 2(14) 2020: 220–32. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.14.218829>
- Kokkinakis v. Greece*, 14307/88 (ECHR. 25 May 1993). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>
- Yverentsov v. Ukraine*, 20372/11 (ECHR. 11 April 2013). <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-118393>

Bibliography

- Bahurynska, Olena. “Okremi pytannia vdoskonalennia zakonodavstva u sferi protydii orhanizovanii zlochynnosti” [“Certain issues of the improvement of the legislation in the area of counteraction to organized crime”]. *Entrepreneurship, Economy, Law* 2 (2020): 305–9. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.51> [in Ukrainian].
- Baulin, Y. “Tsinnisni zasady proiektu KK Ukrainy” [“Values of the draft of the Criminal Code of Ukraine”]. In *Reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy: suchasnist ta maibutnie* [Reformation of the criminal legislation of Ukraine: materials of the international scientific conference], 18–24. Kharkiv: Pravo, 2020 [in Ukrainian].
- Busel, V., ed. *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv, 2005 [in Ukrainian].
- Khavroniuk, M. “Kryminalnyi zakon – dvosichne lezo: z nym treba buty oberezhnishym” [“Criminal law is a double-blade: need to be careful with it”]. *Centre of Policy and Legal Reform*. [pravo.org.ua](http://pravo.org.ua/ua/review/points/June_points_2020). 2020. http://pravo.org.ua/ua/review/points/June_points_2020 [in Ukrainian].
- Kokkinakis v. Greece*, 14307/88. (ECHR. 25 May 1993). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>
- Kontseptsiia reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy* [Concept of the reformation of the criminal legislation of Ukraine]. 2019. <https://newcriminalcode.org.ua/concept> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Code of Ukraine] 2341-III. 2001. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> [in Ukrainian].
- Kvasha, O., Hatseliuk, V., and Peremot, S. “Problemy vnesennia poniattia “zlochyn v zakoni” do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy” [“Problems of the implementation of the concept of «thief in law» in the Criminal Code of Ukraine”]. *State of Law* 26, 366–76. Kyiv: Institute of State and Law named after V. Korytskyi, 2015 [in Ukrainian].
- Nikitin, Artem “Regarding definition of the “criminal influence” in the Criminal Code of Ukraine.” *NaUKMA Research Papers. Law* 6 (2020): 46–56. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2020.6.46-56> [in Ukrainian].
- Nikitin, Artem. “Deiaki pytannia shchodo vyznachennia diian, poviazanykh zi zlochynnom vplyvom, u Kryminalnomu kodeksi Ukrainy” [“Some issues on determination of actions related to the criminal influence in the Criminal Code of Ukraine”]. In *Classification of criminal offences: material legal and procedural problems: materials of the round table held during Research days in the Faculty of Legal Sciences of the National University of Kyiv Mohyla Academy (January 29, 2021)*, 84–7. Kyiv: NaUKMA, 2021 [in Ukrainian].
- Pro orhanizatsiino-pravovi osnovy borotby z orhanizovanoi zlochynnistiu*. Zakon Ukrainy [Law of Ukraine On organizational and legal basis of the counteraction to organized crime] 3341-XII. 1993. <https://zakon.rada.gov.ua/go/3341-12> [in Ukrainian].
- Proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Draft of the Criminal Code of Ukraine]. 2021. <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/03/30/kontrolnyj-proekt-kk-29-03-2021-1.pdf> [in Ukrainian].
- Pytannia Komisii z pytan pravovoi reform*. Ukaz 584/2019 [Decree of the President of Ukraine No. 584/2019 “Issues of the

- Commission on legal reform*"]. 2019. <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949> [in Ukrainian].
- Rechytskyi, Vsevolod. "Krytychnyi analiz st. 255 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo vstanovlennia vidpovidalnosti za zlochyyny, vchyneni zlochyntoiu spilnotoiu (stanom na 22.07.2020)" ["Critical analysis of art. 255 of the Criminal Code of Ukraine regarding criminal liability on for crimes committed by criminal community (as of July 22, 2020)"]. *Kharkiv Human Rights Protection Group. Information Portal "Human Rights in Ukraine"*. 2020. <http://khpg.org/1595421303> [in Ukrainian].
- Vozniuk, Andrii. "Organized crime counteraction in Ukraine: prospects of criminal legislation improvement." *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine* 1 (2020): 176–94. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18> [in Ukrainian].
- Vyerentsov v. Ukraine*, 20372/11 (ECHR. 11 April 2013). <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-118393>
- Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia na proekt Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo vidpovidalnosti za zlochyyny, vchyneni zlochyntoiu spilnotoiu" [Conclusion of the Main scientific and expert department regarding Draft Law On amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding liability for crimes committed by criminal community as of 02.12.2019]*. 2019. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10 [in Ukrainian].
- Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. Obvynuvalnyi vyrok u spravi № 592/12242/20 (provadzhennia № 1-kp/592/297/21) [Unified Register of Court Decisions. Guilty verdict in the case no. 592/12242/20 (proceedings no. 1-kp/592/297/21)]. 2021. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94625147> [in Ukrainian].
- Yurtaieva, Kseniia, and Roman Romaniv. "Comparative-critical Analysis of the Provisions of the Criminal Code of Ukraine on Liability for Offences Committed by Criminal Association." *Herald of the Association of Criminal Law of Ukraine* 6 (2020): 220–32. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.14.218829> [in Ukrainian].

Artem Nikitin

CRIMINAL INFLUENCE AND FEASIBILITY OF ITS PRESERVATION IN NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The concept of criminal influence, which was introduced into the Criminal Code of Ukraine in June 2020, has been highly criticized by the scientific community and practitioners, among other things, for violation of the principle of legal certainty and the rule of law. This article defines the main disadvantages of the provisions that establish criminal liability for acts related to criminal influence and analyzes the feasibility of preservation of these provisions in their original form in the Criminal Code of Ukraine and the possibility of their transfer to the draft of the new Criminal Code of Ukraine. It is concluded that the mentioned norms should be at least substantially revised, with taking into account comments of the Ukrainian scientists, and cannot be transferred into the new criminal law as they are currently defined. Moreover, introduction of specific amendments to other laws is also required in this regard.

The Working Group on the development of criminal law, as the author of the draft of the new Criminal Code, reasonably refused from the existing concept of the criminal influence. At the same time, they defined criminally punishable acts, which can be considered as a certain equivalent of the criminal influence (so-called "criminal leadership"). Provisions developed by the Working Group differ from the current by the more precise definition of specific actions, which constitute corpus delicti of criminal leadership, avoidance of jargon formulations, decrease of the terms of imprisonment for committing the relevant crimes, and diversification of criminal legal measures that can be applied to offender besides the punishment. In general, it appears that the Working Group avoided the main mistakes which are present in the current legislation. However, it is too early to draw conclusions regarding the acceptability of the proposed article of the new criminal law. Only after the draft of the new Criminal Code of Ukraine has been finished and its provisions can be analyzed altogether, final conclusions regarding the mentioned norms can be drawn.

Keywords: criminal liability, reformation of the criminal legislation, legal certainty, criminal leadership.

Матеріал надійшов 14.04.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)